

Nacka och vidare

Lång och envis kamp väntar

Jonas Aghed

Debatten på Nacka Forums bibliotek den 12 mars om upphandlingen av biblioteken i Nacka gav inget nytt. En moderator, sex stycken i panelen och runt 70 åhörare. Moderatören, alla åhörare som uttryckte någon åsikt och fem av pandedeltagarna var emot upphandlingen, den ende för var den sjätte pandedeltagaren, representanten för den politiska majoriteten i Nacka, vice ordföranden i Nackas kulturnämnd, Tobias Nässén. Han var pinsamt ensam om sina åsikter men det var knappast synd om honom. Hade Nackas politiska majoritet brytt sig mer om vad Nackas biblioteksanvändare tycker hade den nog propats på att få ha fler representanter i panelen.

En vettig funktion fyllde debatten ändå: den gav de närvarande tillfälle att studera hur en företrädare för kapitalismen kan tillämpa en formulärmässigt simpel retorik för att domptera sin opposition. ”Kapitalismen” låter kanske klyschigt, men om man riggar en offentlig verksamhet för utnyttjande och övertagande av privata aktörer är det kapitalismen man arbetar för och inget annat. (Enligt 1993 års upplaga av NE är ”kapitalism” ”gängse benämning på ett ekonomiskt system där produktionsmedlen företrädesvis befinner sig i privat ägo och där produktionsinriktning och omfång regleras av marknadsmekanismer”.)

Sålunda valde Tobias Nässén att först gå in för att säga så mycket gott han kunde om hur viktiga biblioteken är och hur väl de i allmänhet och Nackas bibliotek i synnerhet fungerar och yada yada. Varefter han förklarade att det enda han och den politiska majoriteten vill är att tillåta alternativa driftsformer och självklart ska inte kvaliteten påverkas och yada yada. Som om inte kvaliteten påverkats (till det sämre) på senare år inom sjukvården, äldreomsorgen, skolan, på dagisen, hos SJ, på apoteken och så vidare, av de nya, alternativa, dvs. privata driftsformerna. ”Läser inte herr Nässén tidningarna eller ser på nyheterna på tv?” fick man lust att fråga. Eller skrika. Men när någon i publiken faktiskt pekade på skillnaden mellan den borgerliga retoriken och verkligheten ville inte Nässén svara.

Däremot svarade han varje gång folk ville veta exakt hur biblioteken i Nacka skulle kunna bli bättre om de drevs av privata

intressenter. Det var bara det att han gav samma svar varje gång: man kan inte vara säker på att de *inte* blir bättre med privat drift och därför måste den driftsformen ges chansen att få hävda sig. ”Rättvis”-varianten, alltså. Som om privata driftsformer på något sätt är missgynnade i samhället; som om det vimlar av små gulliga personalkooperativ därute som bara väntar på att få slippa ur kommunens eller statens grepp så att de kan ge alla biblioteksbesökare den service som hittills förnekats dem.

Jag raljerar, men det är svårt att låta bli. Tobias Nässén framstod som en typisk, god representant för en blind och döv ideologi.

Kris

De vanligaste retoriska varianterna i det här sammanhanget är väl annars ”kris”-varianten, som går ut på att man målar upp en bild av den offentliga verksamheten som stadd i hastig och oåterkallelig försämring och ställer fram privat företagsamhet som enda möjliga räddningen, samt ”modernitets”-varianten, som går ut på att man först med mer eller mindre darr på rösten bedyrar sin respekt för hur verksamheten skötts hittills – många är de borgerliga politiker på senare år som förklarat sin kärlek för både Per Albins och Erlanders folkhemsidéer –, men sedan förklarar att tiderna har förändrats och att nya krav kräver nya lösningar. Som råkar vara privata.

Alla de ovan nämnda retoriska varianterna går att kombinera. Ett exempel med de senast två nämnda hopflätade hittar vi i Stockholmscenterns oreranden, på sin hemsida, om hur den vill ”skaka liv i biblioteken” genom att ”överlåta driften till personalgrupper – som gjorts med Dieselverkstadens bibliotek i Nacka – eller till privata företag och organisationer”, eller genom sin vice ordförande Helen Törnqvist, som i Svenska Dagbladet bland annat menar att ”biblioteken inte håller måttet” och att det är ”bättre att bokälskande entreprenörer får förutsättningar att utveckla biblioteken så att de blir mer spännande, inspirerande och attraktiva för fler”.

Det är svårt att inte bli cynisk, eller att inte kraxa som en olycksbarn, över vad som händer och hotar att hända med de offentliga biblioteken

**...nya krav kräver
nya lösningar. Som
råkar vara privata.**

i Sverige. På Biblist försökte Lars Aronsson lugna oroliga kollegor i en diskussion om Nacka, genom att hävda att giriga kapitalister inte är så intresserade av våra folkbibliotek, eftersom det finns för lite att casha in på i deras verksamhet. Man kan hoppas att han har rätt, men tyvärr är det ganska lätt att hitta skäl till att tro att han är obefogat lugn.

Politikernas motiv för att vilja införa privat drift av biblioteken är det inte svårt att spekulera över. De är naturligtvis desamma som ligger bakom införandet av privat drift av alla andra offentliga verksamheter. Dels de principiella, ideologiska: *går* det överhuvudtaget att privatisera någonting så *ska* man privatisera. Dels de ekonomiska: hittar man privata intressenter som är villiga att ta över driften till en lägre kostnad än förut ökar det möjligheten att genomföra skattesänkningar eller budgetnedskärningar, och dessutom får man någon att skjuta över skulden på i händelse av att medborgarna klagat över försämrade service.

Privata intressenters motiv

Eventuella privata intressenters motiv är inte heller svåra att tänka sig. De kan handla om kortsiktig ekonomisk vinst: liksom för skolorna och dagisen finns möjligheter att dra ner på personal, ersätta utbildad personal med mindre utbildad sådan, se till att personalen får mindre kvalificerade och tidskrävande arbetsuppgifter, och utforma själva biblioteken så att de blir mindre personalkrävande. Motiven kan också vara långsiktiga och handla om att skaffa sig övertag på en tjänste- eller varumärknad. Biblioteken erbjuder gratis service och medier och konkurrerar därmed med företag som säljer service och medier. En del av dessa företag kan genom att ta över driften av biblioteken och förändra deras innehåll starta en process som gynnar dem oavsett vad den får för följder, s.a.s. Om bibliotekens användare accepterar att servicen och medierna anpassas efter vad företagen har i sitt sortiment

är det en vinst för företagen. Om bibliotekens användare å andra sidan reagerar på förändringarna med att sluta använda biblioteken för att de förlorat det som gjorde dem unika, kan företagen se även detta som en vinst, om användarna fyller sitt behov av den service och de medier som biblioteken erbjuder genom att börja betala för dem, inte via skattsedeln utan från plånboken. Detta senare bygger naturligtvis på att politikerna inte återtar biblioteken i offentlig drift, utan väljer att lägga ner dem.

Hur arbetar vi för att de offentliga biblioteken ska fortsätta drivas offentligt och inte "marknadsanpassa" sitt innehåll? Det är ett arbete som kräver en ganska fantastisk smidighet, eftersom privatiseringsfundamentalisterna jobbar med många olika metoder och strategier.

Det är svårt att tala för bibliotekspersonalernas i Nacka räkning, men jag hoppas de försöker att inte bli till instrument för politikerna. Bemästrar rädslan att förlora sina jobb, den rådsla politikerna hoppas ska driva dem att bilda kooperativ och lägga anbud på biblioteken. Skulle de å andra sidan känna en lockelse att "bilda eget" får de gärna för min del bemästra den också. Istället avvakta och se om det kommer några "externa" anbud i upphandlingen. Kommer det inga kanske politikerna inser att de har gått för fort fram och backar, vem vet? Lars Aronsson får gärna ha rätt. Men förmodligen bidrar då "förnyarna" bara sin tid i väntan på ett bättre tillfälle.

Jag tror vi får ställa in oss på en lång och envis kamp framöver.

Fotnot: Hela debatten på Nacka Forums bibliotek finns upplagd på YouTube. Man hittar den om man till exempel söker på "debatt bibliotek nacka". Den som vill ta del av Stockholmscenterns muntert kallhamrade syn på bibliotek kan förslagsvis gå till

<http://www.stockholmscentern.se/sidor/riv-gransen-mellan-kultur-och-kommers.aspx> eller <http://helentornqvist.blogspot.com/2011/03/bibliotek-kan-bli-mer-kundnyttiga.html>.

